

Mezey László Miklós: "Nagyon pontosan ismerni kell a célokat, s az oda vezető utat" - Interjú Sajó Andreával, az OSZK főigazgatójával

- Kedves Andrea, mindenekelőtt gratulálok az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatójává történő kinevezésedhez. És mindjárt arra kérlek, hogy mondj el magadról, eddigi pályádról mindent, amit most, így visszatekintve fontosnak gondolsz. Negyed százada vagy könyvtáros, nyilván nagyon sokan ismernek, ugyanakkor az OSZK 2010. január 1-jétől kinevezett főigazgatójaként mindenképpen be kell mutatnunk az olvasóknak.

- Köszönöm a gratulációt. Negyed század... Hihetetlennek tűnik, olyan gyorsan elrepült. A könyvtáros pályával már a gimnáziumban eljegyeztem magam, hiszen érettségiztem könyvtárkezelésből, és tanárnóm, Albertini Béláné biztatására ebben az irányban tanultam tovább. A főiskola megkezdése előtt egy évet dolgoztam a régi KMK-ban, szinte gyerekként ismertem meg a könyvtáros szakma akkori nagyjait, Skaliczki Juditot, Kenyéri Katalint, Fogarassy Miklóst, Lakatos Andrást, Sz. Nagy Lajost, Bereczky Lászlót és Évát, Rácz Ágneszt, és még sorolhatnám. 1986-tól 1990-ig az ELTE Tanárképző Karán magyar-könyvtár szakos hallgatóként tanultam Szepesváry Tamás tanár úr irányítása alatt. Az elmélet mellett a gyakorlatot sem hanyagoltam el, négyórás raktárosként dolgoztam a főiskola könyvtárában, irodalomkutatást végeztem kutatóknak, és tanszéki könyvtárak állományát katalogizáltam. Az államvizsga után ott maradtam a könyvtárban gyarapítóként. A könyvtár vezetője Mender Ibolya volt, ő nemcsak vezette, hanem valóban menedzselte is a könyvtárat.

1992-től egy másik világba kerültem, a versenyszféra és az infokommunikáció világába, azaz a MATÁV Távközlési Dokumentációs Központjába. Itt egészen új felhasználói elvárásokkal, könyvtári szolgáltatásokkal ismerkedtem meg, a munkatempó is sokkal feszítettebb volt. Ezek voltak az igazi kemény kiképzés évei. Az ottani főnökasszonyom, Zsolt Pálné nagyon magas követelményeket fogalmazott meg, hibázni nem nagyon lehetett. Mégis azt mondom, nagyon élvezetes időszak volt, rengeteget tanultam, megérte. Ebben az időszakban kezdett az informatika jobban elterjedni a könyvtárakban, integrált rendszerek, adatbázisok jelentek meg, és megindultak a webes szolgáltatások is. Mivel engem nagyon érdekelték ezek az új lehetőségek, jelentkeztem a Kossuth Lajos Tudományegyetem informatikus könyvtáros szakára. Vért izzadtunk a képzés ideje alatt, hiszen az Informatika Tanszék oktatói tanítottak minket, át kellett állítani a bölcsész agyunkat egy újfajta, számunkra addig ismeretlen irányba. Pascal programozás, HTML szerkesztés Notepadban, rendszerszervezés, adatbázis-kezelés, SQL, informatika szigorlat, matematika vizsga stb. Nem volt könnyű, de megérte. Ma már általánosnak tűnnek ezek az ismeretek, de ne felejtsük el, akkor 1995-öt írtunk.

1998-ban a MATÁV egy új projektbe kezdett, létrehozta az ORIGO-t. Az induló csapatnak én is tagja voltam, rendkívüli élmény volt élesben részt venni egy igazi portál kialakításában. 1999 májusában felkérést kaptam, hogy vegyem át a Hírközlési Főfelügyelet (ma Nemzeti Hírközlési Hatóság) Dokumentációs Osztályának vezetését, és hozzak létre egy infokommunikációs tájékoztató központot. Három év alatt nagy eredményeket értünk el: összeállt egy magasan kvalifikált szakmai csapat, bevezettünk egy korszerű integrált könyvtári rendszert, korszerűsítettük és teljeskörűen feldolgoztuk az állományt, vonalkóddal és mágnescsikkal láttuk el a dokumentumokat, feldolgoztuk mind a hazai, mind a nemzetközi szakirodalmat. Sajtószemlék, referátumok, adatbázisok használatát biztosítottuk, és kialakítottunk egy infokom portált, amely nemcsak az intézmény, hanem az államigazgatás, a társhatóságok, valamint a versenyszféra számára is érdekes és hasznos volt. Az országban elsőként vettük meg az RFID és a self check rendszert. Munkánk eredményeként 2002-ben mi kaptuk meg az Év Könyvtára címet, ez igazi szakmai elismerés volt. Ez az év egyéb kihívásokban is bővelkedett, a NKÖM felkérésére tagja voltam az OSZK működését átvilágító csapatnak, az én feladatom volt a teljes e-OSZK vizsgálata (AMICUS, LibriVision, digitalizálás, NPA, Libinfo, Multimédia olvasó stb.), valamint az OM megbízása alapján elkészítettem a Kempelen Farkas Hallgatói Információs Központ kialakításának szakmai koncepcióját.

Erre az időszakra tehető az információ- és tudásmenedzsment térhódítása, amely a könyvtárak számára is új lehetőségeket ad. A téma olyan szinten kezdett érdekelni, hogy a doktori disszertációm (Az információs központok szerepe az információ- és tudásmenedzsmentben, különös tekintettel az infokommunikációs szektor igényeire) is ezzel foglalkozik, amelyet 2004-ben az ELTE-n védtem meg, és ugyanennek a témakörnek az IT megoldásairól írok a Debreceni Egyetem Informatika Doktori Programjában.

2006-ban eljöttem a Nemzeti Hírközlési Hatóságtól. Szomorúan tapasztaltam, hogy nem tudok a szakmámban elhelyezkedni, mert mindenhol azt a választ kaptam: ön túlképzett. Így kerültem a versenyszféra e-learning területére, s vettem át az EDUWEB Távoktatási Üzletágának irányítását. Érdekes kitekintés volt, de nem éreztem jól magam. Nem vagyok vérbeli sales, nem eladni, hanem létrehozni, szolgáltatni szeretek. Hiába keres jól az ember, ha nem érzi jól magát a bőrében. Mindenképpen vissza akartam térni a szakmámhoz, így kerültem 2008 januárjában a nemzeti könyvtár Tájékoztató Osztályára.

- Az interjúkészítő könnyű helyzetben van veled, hiszen volt alkalma fölkészülni a beszélgetésre. Nem sokkal beiktatásod után az OSZK-ban összdolgozói értekezleten ismerttetted elképzeléseidet, szakmai programodat, a pályázatod szövege olvasható a Könyvtári Figyelő 2009/4-es számában, több interjút adott a nyomtatott és elektronikus sajtónak. Ilyenformán tehát több forrásból is tudható, hogy pályázatod súlypontjában a szolgáltató könyvtár koncepciója áll. Azt írod: "Mind a hétköznapi, mind az üzleti, mind a tudományos életben egyre nagyobb szerepet kap az információhoz való hozzáférés gyorsasága, a dokumentumok és információk digitalizálása, adatbázisba szerkesztése, valamint a korábban elszigetelt adatbázisokban tárolt információk összekapcsolása, eddig nem látott összefüggések szerinti lekérdezése." Ezzel persze mindenki egyetérthet, csak akkor adódik a kérdés: eddig nem így volt?

- Erre nem lehet egyértelmű igennel vagy nemmel válaszolni. Én úgy fogalmaznék, hogy az igényekkel mindenki tisztában van, a megvalósítás módjával azonban már nem. A könyvtárak nem voltak képesek ugyanolyan gyors tempóban változni, mint ahogy a felhasználói igények megkövetelték volna. Megdermedtünk az internet nyújtotta lehetőségektől, megijedtünk attól, hogy vége a Gutenberg-galaxisnak, nem lesz szükség könyvtárakra. Pedig dehogynem lesz! Csak nem arra a könyvtárra, ami eddig volt, hanem egy olyan intézményre, amely képes a fent megfogalmazott követelményeknek eleget tenni. Kapkodunk, nincs egységes irányvonal, mindenki digitalizál, és azt hiszi, ettől lesz korszerű. Szervezettség nélkül nem tudunk hatékonyan tartalmat szolgáltatni. Sok mindent át kell gondolnunk. Elsősorban az öncélúságot. Sokkal komolyabban kell venni a felhasználói igényeket; el kell felejtetni, hogy csak az az olvasó, aki bent ül a könyvtárban. Nem szabad elaprózni a tudásunkat, a munkaerőnket és százféle adatbázist építeni, amelyek nagy része átfedi egymást. Így nem haladunk előre.

- Pályázatod szövegét végigolvasva bárki számára világos lehet, melyek főigazgatói programod főbb témakörei, sarokpontjai. Részletesen szólsz az állománykincsről, a különgyűjteményekről, az állomány védelméről, az épületről és a betelt raktárakról, a munkatársakról és szakértelműkről, a különféle szolgáltatásokról, a tudományos kutatómunkáról, a szükséges szervezeti és gazdálkodási változtatásokról, az olvasói igényekről, a szervezeti kultúráról stb. Ezeket most természetesen nincs időnk egyenként végigbeszélni. Inkább azt kérdezném, hogy az összes témakör közül mit tartasz a legsürgősebb teendőnek, mit gondolsz azonnal megoldandó feladatnak, és mit tartasz a legnagyobb horderejűnek, olyannak, ami talán kitölti egész főigazgatói ciklusodat, vagy még esetleg azon is túlnyúlik?

- Nehéz egy dolgot kiemelni a megfogalmazott célok közül, hiszen ezek összefüggenek. Nem lehet azt mondani, hogy a raktári problémák megoldása kevésbé fontos a digitális tartalomszolgáltatásnál, s a hungarikumok teljes körű gyűjtése a szakembergárda tudásának naprakészen tartásánál. A sarokpontokat azonban meg kell találni. Jelenleg ez három pillért jelent: a szakmaiságot, az informatikai támogatást és a gazdasági stabilitást. Ha ezek megvannak, bármilyen elérhetetlennek tűnő célt megvalósíthatunk.

- Az OSZK természetesen nem csupán önmagában álló intézmény, országos, sőt nemzetközi feladatai is vannak. Mit tartasz ezekről? Magyarán, mi az OSZK koordináló szerepe az országos intézményhálózaton belül, illetőleg miként képviselheti a magyar könyvtárügyet - és tágabban a magyar kultúrát is - külföldön? És ez utóbbi részeként, milyen feladatai lehetnek, lesznek a határon túli magyar könyvtárakkal való kapcsolatban?

- A nemzeti könyvtár mindig is fontos szerepet töltött be a magyar könyvtárügyön belül. Ez ezután sem lesz másképp, csak a hangsúlyok tolnak el. Nagyobb szerepet kap a könyvtárak közötti feladatmegosztás, az országos szakmai együttműködés. Mindenkinek, a legnagyobbtól a legkisebb könyvtárig meg kell találni a szerepét a hatékony szolgáltatásban. Nem szabad lokális fejlesztésekben gondolkodni, hiszen országos eredményeket kell felmutatni. Az OSZK legfőbb szerepe tehát a koordináció felé tolnak el, ami természetesen nem jelenti azt, hogy ne vennék ki mi is aktívan a részünket a feladatokból.

A nemzetközi kezdeményezések, projektek ugyanilyen fontosságúak. Ilyen például az Europeana, amelyben sokkal aktívabban és színvonalasabban kell közreműködnünk. Az is nyilvánvaló, hogy továbbra is támogatnunk kell a határon túli magyar gyűjteményeket, és keresni a kooperációs lehetőségeket más nemzetek könyvtáraival. Országok közti együttműködéssel állományokat lehet teljessé tenni, szolgáltatásokat lehet kibővíteni, és nem utolsósorban olyan "best practice"-ekhez tudunk hozzájutni, amelyek előbbre vihetnek bennünket a gyorsabb, színvonalasabb megoldások megtalálásában, a trendek követésében.

- Pályázatod harmadik fejezete a főigazgatói munkakör betöltésére vonatkozó elgondolásaidat tartalmazza. Nem azt kérem, hogy az ott leírtakat ismételd el, hanem igazából az érdekelne, hogy egyrészt mit tartasz főigazgatói ténykedésed súlyponti kérdésének, másrészt emberi értelemben, munkabírás, időbeosztás tekintetében milyen kihívásnak érzed a feladatot? Tudjuk persze, hogy korábban bőven szereztél tapasztalatot a könyvtári menedzsment tevékenységi köreikben, de az biztos, hogy az OSZK főigazgatójának lenni minden eddiginél nagyobb feladat lesz. Lélekben, hogyan vagy ezzel?

- Legfontosabb célom a nemzeti könyvtár vonzóbbá tétele mind a munkatársak, mind a felhasználók számára. Szeretném, ha újra magas presztízszt jelentene itt dolgozni, ha a munkatársak éreznék, hogy megbecsült tagjai a közösségnek, és a felhasználókban is tudatosulna, hogy a könyvtár értük van.

A nemzeti könyvtár főigazgatójának lenni megtiszteltetés, ehhez a munkához könyvtáros és informatikus kompetenciára, bizalomra, csapatban való gondolkodásra, kreativitásra egyaránt szükség van. Nagyon kevés embernek adatik meg egy ilyen rendkívüli lehetőség, hogy az ország első számú könyvtárának vezetője lehet, éppen ezért akit ezzel megbíznak, köteles minden erejével, tudásával és hatalmas adag szakmai alázattal a nemzeti könyvtárért dolgozni.

Nyilvánvalóan jelentős változásokat hozott az életemben a kinevezés, sokkal nagyobb léptékben, lényegesen előrettekintőbben, hosszabb távra kell gondolkoznom. Egy ilyen munkakör hatalmas felelősség, hiszen ötszáz ember sorsa függhet egy-egy döntéstől. A magánélet háttérbe szorul, az esték, a hétvégék munkával telnek, a naptár hetekre előre tele van. Sokkal nagyobb fordulatszámra dolgozik az ember, az eddigi energia többszörösére van szükség. Nincs idő tétovázásra, határozatlanságra; nagyon pontosan ismerni kell a célokat, s az oda vezető utat, csak így lehet eredményt elérni.

- Minden mai könyvtár életében sok a bizonytalanság, nyilván az OSZK-éban is. Fölmerült például egy új könyvtárépület terve, sőt állítólag több terv is létezik. Ha pedig lesz új épület, nem biztos, hogy célszerű a régi épületben bizonyos fejlesztéseket, beruházásokat végrehajtani. Milyen főbb dilemmák vannak most az épülettel, a raktárhelyiségekkel kapcsolatban?

- Régóta viták folynak arról, hogy a Budavári Palota alkalmas-e nemzeti könyvtári épületnek. Mint mindennek, ennek a helyzetnek is megvannak az előnyei és a hátrányai. Az épület műemlék jellege miatt nincs lehetőség bővítésekre, komoly fejlesztésekre, a megközelítése sem egyszerű, mégis rangot ad a nemzeti könyvtárnak, hogy ilyen helyen lehet. A költözés, az új épület terve hosszú évek

óta beszédtema. Nyilvánvaló, hogy a Budavári Palotával kapcsolatos kormányzati koncepció fogja meghatározni, maradunk-e vagy költözünk. Egy új épületnek számos előnye lenne, előfeltétel viszont, hogy nemzeti könyvtárnak épüljön és olyan központi helyen legyen, amely tömegközlekedéssel könnyen megközelíthető. Egy ilyen beruházás megvalósítása azonban több éves program, így az égető problémák megoldásával, mint például a raktározás kérdése, nem várhatunk.

- Tudjuk, hogy tanítasz a Kaposvári Egyetemen. Tudjuk, hogy van családot. Egy pódiumbeszélgetésen említetted még kedvenc kutyáidat is. Hogyan van erőd, időd ennyi mindenre? Hogyan lehet összeegyeztetni egy újonnan elnyert és nyilván nagyon időigényes, felelősségteljes és embert próbáló pozíció betöltését a családi élettel, a vidéki tanítással, az esetleges hobbival?

- Nem olyan nehéz. Ezek a dolgok remekül kiegészítik egymást. Már gyerekként is számos dolog érdekelt, egyszerre vívtam, táncoltam és voltam tagja a Magyar Rádió Gyermekstúdiójának. Ez a vitalitás és dinamizmus felnőttként is megmaradt bennem. Szerencsésnek mondhatom magam, mert a szakmám és a hobbim ugyanaz, így nem munkának, hanem érdekes feladatnak tekintem a szakmai kihívásokat. A fiaim már nagyok, Viktor 19 éves, Alex 15. Fantasztikus srácok, nem hagyják az embert megöregedni, mindig kitalálnak valamit. A kutyáink (öt németjuhász) családtagok, mindegyik külön egyéniség. Nincs megnyugtatóbb dolog számomra, mint egy fárasztó nap után leheveredni a kerti hintaágyba, hallgatni a srácok történeteit, és simogatni egyszerre öt egymást lökdöső kutyát. A sport is fontos számomra, a keleti harcművészet egyik ágát, a ju jitsut üzöm, két-három évvel ezelőtt még versenyeztem is, sajnos, ma már erre nincs időm.

A tanítás egy másik fontos dolog. Úgy gondolom, ha az ember rendelkezik egyfajta speciális szakmai tudással, azt köteles továbbadni, megosztani. E nélkül nem lesz utánpótlás. Nemcsak szidni és kritizálni kell a felsőoktatás színvonalát, hanem - ha módunkban áll - tenni kell azért, hogy a helyzet pozitív irányba változzon.

- Természetesen még nagyon sok mindenről kellene és lehetne beszélgetni. De most csak annyit, van-e valami, amit még fontosnak tartasz elmondani a 3K olvasóinak - akár magáról a 3K-ról is?

- Köszönöm, hogy a 3K lehetőséget adott erre a beszélgetésre, s nagyon remélem, hogy néhány év múlva ugyanezek az oldalakon az elért sikerekről is be tud majd számolni. Addig is arra kérek minden könyvtáros kollégát, ha úgy érzi, van valamilyen jó ötlete, ne habozzon felkeresni.

- Köszönöm a beszélgetést!